

Кандидат педагогічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри теорії та практики романо-германських мов,
Сумський педагогічний університет імені А. С. Макаренка
(Суми, Україна) E-mail: soloschenko_viktorija@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ (CLIL) ЯК ПРОВІДНОЇ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЄВРОПІ

У статті висвітлено особливості реалізації предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) як провідної методики навчання іноземних мов у Європі. Досліджено й конкретизовано його дефініцію як сучасний механізм формування фахової компетентності майбутнього висококваліфікованого спеціаліста з одночасним оволодінням ним іноземною мовою, що сприяє всебічному розвитку особистості, активізує бажання надалі вивчати іноземну мову та забезпечує становлення конкурентоспроможного фахівця, здатного у майбутньому обрати гідну професію на ринку праці світу.

Доведено, що впровадження предметно-мовного інтегрованого навчання в освітній процес активізує пізнавальні якості учнів та мотивує їх до вивчення тієї чи іншої навчальної дисципліни іноземною мовою.

Метою дослідження є уточнення інтерпретації поняття CLIL (предметно-мовне інтегроване навчання) та окреслення особливостей його реалізації як провідної методики навчання іноземних мов у Європі.

Методологія. У статті використано аналіз наукових джерел та практичного досвіду на філософському, загальнонауковому рівнях пізнання. Методологічною основою дослідження є системно-діяльнісний підхід, синергетичний підхід, інформаційний підхід, культурологічний підхід до аналізу педагогічних досліджень та практичного досвіду організації і змісту предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) як провідної методики навчання іноземних мов у Європі. Робота базувалась на історичних, термінологічних, функціональних, системних, когнітивних (пізнавальних) принципах наукового пізнання.

Наукова новизна полягає в тому, що, виходячи з аналізу наукових джерел, присвячених цій проблематиці, та практичного досвіду конкретизовано дефініцію поняття предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL). Окреслено особливості його реалізації як провідної методики навчання іноземних мов у Європі.

Висновки. 1. Предметно-мовне інтегроване навчання є сучасним механізмом формування фахової компетентності майбутнього висококваліфікованого спеціаліста з одночасним оволодінням ним іноземною мовою, що сприяє всебічному розвитку особистості, активізує бажання надалі вивчати іноземну мову та забезпечує становлення конкурентоспроможного фахівця, здатного у майбутньому обрати гідну професію на ринку праці світу.

2. Процес формування вмінь іноземомовного спілкування учнями загальноосвітніх шкіл, студентами вищих навчальних закладів стає ефективнішим з використанням технологій предметно-мовне інтегроване навчання як інноваційної методики підготовки висококваліфікованих фахівців у різних галузях знань.

Ключові слова: глобалізація, євроінтеграція, інтеграція, іноземні мови, Європейський Союз, методика, предметно-мовне інтегроване навчання, учень, студент, суспільство, держава.

Постановка проблеми. У другому десятилітті XXI століття глобалізація, євроінтеграція, економічна, політична, освітня і культурна взаємодії визначають порядок денний кожної держави та актуалізують процеси реформування відповідних галузей у сучасному суспільстві.

Нині, Україна бореться за своє майбутнє та прагне стати рівноправним членом Європейського Союзу. Саме тому, знання іноземних мов, зокрема вільне володіння мовами країн-учасниць ЄС стає першочерговим у житті молоді нашої держави. Набуття особою інтегративних комунікативних навичок іноземною мовою для професійно-ділового спілкування з представниками інших культур дозволяє йому ефективно реалізовувати свої знання, конкурувати на міжнародному ринку праці, отримати бажану роботу та гідну її оплату.

Наголосимо, що у сучасному світі різноманітні методи та підходи у навчанні іноземних мов набувають актуальності. Особливої уваги у цьому контексті заслуговує методика предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL (від англ. Content and Language Integrated Learning, CLIL), яка є всесвітньою та ефективно використовується в багатьох державах.

Однак, на відміну від інших країн, впровадження методики CLIL не знайшло розвитку та поширення у закладах освіти в Україні. Вважаємо, що євроінтеграційні процеси та реформування системи освіти в Україні спрямовані на вдосконалення рівня володіння іноземною мовою прогресивної молоді нашої держави, що зумовлює необхідність актуалізувати питання щодо імплементації методики CLIL у систему освіти в Україні. Цим і визначається актуальність цієї публікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами наукових розвідок вітчизняних дослідників стали різні аспекти предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL), а саме: використання CLIL у формуванні та розвитку вмінь іншомовного професійного спілкування майбутніх офіцерів у вищих навчальних закладах (Брик Т. О., Лебошина Н. В.); аспекти впровадження предметно-мовного інтегрованого навчання у ЗВО (Щербакова О. Л., Нікіфорчук С. С.); вивченню предметно-мовного інтегрованого навчання як засобу підвищення мотивації до навчання (Рудичик О. М.) тощо.

Метою дослідження є уточнення інтерпретації поняття CLIL (предметно-мовне інтегроване навчання) та окреслення особливостей його реалізації як провідної методики навчання іноземних мов у Європі.

Методологія. У статті використано аналіз наукових джерел та практичного досвіду на філософському, загальнонауковому рівнях пізнання. Методологічною основою дослідження є системно-діяльнісний підхід, синергетичний підхід, інформаційний підхід, культурологічний підхід до аналізу педагогічних досліджень та практичного досвіду організації і змісту предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) як провідної методики навчання іноземних мов у Європі. Робота базувалась на історичних, термінологічних, функціональних, системних, когнітивних (пізнавальних) принципах наукового пізнання.

Основні результати дослідження. У 1994 році дослідником у галузі багатомовної освіти Девідом Маршем було презентовано термін CLIL (від англ. Content and Language Integrated Learning) для позначення методики викладання і вивчення загальноосвітніх предметів (або окремих розділів) іноземною мовою [3]. У словнику іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання за редакцією С. Я. Єрмоленко, CLIL (Content and Language Integrated Learning) – це абревіатура, що позначає предметно-мовне інтегроване навчання [1].

Професор інституту німецької мови як другої іноземної при університеті Дуйсбург-Ессен, Німеччина доктор Хайке Роль, стверджує що на сьогодні найбільш уніфікованим є таке визначення CLIL – дидактична методика, що дає змогу формувати у тих, хто навчається, іншомовну лінгвістичну і комунікативну компетенції у тому самому навчальному контексті, у якому відбувається формування загальних знань та умінь. Х. Роль запевняє, що використання методики CLIL у навчальному процесі має дві мети, а саме: вивчення фахового предмета засобами іноземної мови та іноземної мови через фаховий предмет [2].

Так, ідея інтеграції предметного та мовного навчання лежить в основі технології навчання, за якої викладач іноземної мови використовує міждисциплінарну тематику на заняттях з іноземної мови або навчання низки предметів відбувається іноземною мовою. Таким чином іноземна мова є засобом комунікації та пізнання, а навчання рідною та іноземною мовою стає єдиним процесом.

CLIL – явище не нове для Європи. Однак останнім часом воно набуває дедалі більшої популярності у Центральній та Західній її частинах. Консультант сектору «Мова та освітня політика» при Гете-Інституті (від нім. Goethe-Institut) у м. Мюнхен, Німеччина Ернст Ендт вважає, що вирішальними при цьому є три аргументи, а саме:

1) емпірично-експериментальна методика навчання багатьох предметних дисциплін, особливо природничих, яка має велике значення і для процесу вивчення іноземної мови, під час якого використовуються аналогічні навчальні методи;

2) вивчення іншої мови в автентичному контексті та зі змістом, який відразу можна застосувати;

3) можливість закріпити мовні навички на основі конкретних речей і процесів [2].

Погоджуючись з думкою Е. Ендта варто зазначити, що CLIL не лише підвищує шанси на успіх у процесі вивчення іноземної мови, але й загалом розвиває комунікативні здібності учнів. А це є однією з найважливіших властивостей для успішного старту в професійне життя та у досягненні омріяної кар'єри.

У доповіді «Про значення предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL» Ернст Ендт зазначив, що CLIL – предметно-мовне інтегроване навчання або фаховий предмет німецькою мовою, що закріплене у новому Законі України «Про Освіту» та може викладатись, починаючи з початкової школи [2]. Вважаємо, що у контексті дослідження варто ретельно проаналізувати досвід впровадження CLIL Гете-Інститутом (Німеччина) в Україні. Так, у проєкті «Мережа сталого розвитку CLIL» Гете-Інститут в Україні пропонує освітню платформу для обміну та підвищення кваліфікації вчителів для тих державних шкіл України, які вже використовують цю методику у навчанні, та для тих, які мають інтерес до CLIL-методики. Метою цього проєкту є колегіальна співпраця між вчителями фахових дисциплін та вчителями іноземної (німецької) мови, підвищення педагогічно-дидактичної компетентності у сфері CLIL та розвиток інтердисциплінарних навчальних проєктів, які створювали б умови для розвитку дослідницького мислення учнів [7].

Результатом плідної співпраці вчителів іноземної (німецької) мови та вчителів-предметників із Східної Європи та Центральної Азії стала презентація авторських уроків для учнів за тематичними розділами, що вивчаються та ін., а саме:

• навчальні дисципліни «Біологія», «Хімія», «Математика», «Фізика» + «Іноземна мова (німецька)». Учнім 12-15 років, які володіють іноземною (німецькою мовою) на рівні A2 пропонується вивчити навчальний матеріал із інтегративної теми «Математика допомагає лишатися здоровим» (від нім. *Mathe macht gesund*) засобами німецької мови. У процесі вивчення цієї теми учні вивчають навчальну тему «Людське тіло» (від нім. *Der menschliche Körper*) та виконують низку різноманітних завдань, зокрема читають тексти німецькою мовою на теми «Серце» (від нім. *Das Herz*), «Кров» (від нім. *das Blut*), відповідають на питання до кожного з них, розв'язують арифметичні задачі, використовуючи при цьому знання з математики, хімії та фізики тощо;

• навчальні дисципліни «Біологія», «Географія» + «Іноземна (німецька мова). Учнім 13-15 років, які володіють іноземною (німецької мови) на рівні A2, B1 пропонується вивчити навчальний матеріал з інтегративної теми «Водні ресурси» (від нім. *Wasserwelten*) засобами німецької мови. У процесі вивчення цієї теми учні вивчають навчальну тему – «Вода» (від нім. *Wasser*) та виконують низку різноманітних завдань, зокрема читають текст німецькою мовою на тему «Чистота води у природі» (від нім. *das saubere Wasser der Natur*), відповідають на питання до нього, беруть участь у турнірі знавців природничих наук «Знання про воду» (від нім. *Wasserwissen*), презентують власний проєкт «Вода у моїй школі» (від нім. *Wasser in meiner Schule*) тощо;

• навчальні дисципліни «Біологія», «Образотворче мистецтво» + «Іноземна (німецька мова). Учнім 8-12 років, які володіють іноземною (німецької мови) на рівні A2, B1 пропонується ознайомитись із «Шрифтом Брайля» (від нім. *Blindenschrift*) через органи дотику засобами німецької мови, зокрема учням пропонується доторкнутись до різних рельєфно-крапкових шрифтів і сказати, що там написано німецькою мовою; прочитати текст та подивитися відео-сюжет про Луїса Брайлема та його систему шрифту, відповісти на питання до цього тексту (сюжету) німецькою мовою тощо [6; 7].

Європейські школи, де низка предметів навчальної програми викладається іноземною мовою, існують вже кілька десятиліть. Резолюція Ради Європи 1995 року схвалила активне використання інноваційних методів навчання, особливо під час вивчення навчальних предметів іноземною мовою, використовуючи можливості білінгвального навчання [5]. Згідно з цим документом знання трьох Європейських мов є пріоритетним. Звіт Європейської Комісії з навчання іноземних мов від 2005 року стверджує, що найефективнішим способом успішного вивчення іноземної мови є саме використання іноземної мови з певною метою [4]. Таким чином, іноземна мова стає швидше інструментом, а не кінцевою метою навчання.

Так, запровадження занять CLIL не потребує наразі нових навчальних планів. Невеликі проєктні модулі в межах предметних занять в достатній мірі пристосовані для їх використання під час уроку. Наприклад, на одному занятті учні дізнаються про історію середньовічної Англії та практикуються у використанні часів дієслів, на іншому – ставлять нескладний фізичний експеримент і обговорюють його, використовуючи ступені порівняння прикметників; малюки, вивчаючи кольори, змішують фарби і дізнаються, скільки різних кольорів виходить із трьох – червоного, жовтого і синього.

Двомовне предметне заняття є новим шкільним предметом, тому що (наявні) елементи можуть комбінуватися один з одним і утворювати, таким чином, новий спосіб передачі та засвоєння знань і навичок. Завдяки комплексним вимогам воно зумовлює необхідність запровадження нових методично-дидактичних підходів, таких як орієнтація на діяльність, центральна позиція учня та його автономія. Під час нього відбувається навчання певного предмета мовою та за допомогою мови одночасно. Так, виникає цикл сприймати мову, спостерігати, випробовувати, використовувати, генерувати і свідомо вживати, який постійно повторюється як у невеликих, так і в значних масштабах.

Для навчальних дисциплін, які викладаються двома мовами, не встановлюються два види навчальних цілей. Один предмет є головним, відповідно саме до його тематики та змісту визначаються навчальні цілі. Природничі предмети (біологія, фізіологія, анатомія, географія та ін.) та навчальні дисципліни фізико-математичного циклу (математика, фізика, хімія, інформатика, техніка та ін.) імпонують для двомовного заняття особливим чином, тому що, по-перше, обидвом предметам – власне

головному і мовному – притаманний емпірично-експериментальний підхід, що вимагає подібних навчальних методів; і, по-друге, інша мова вивчається в автентичному контексті і може відразу використовуватися на практиці; і, по-третє, мовна дія може ефективно засвоюватися на конкретних і зрозумілих речах і процесах.

Наголосимо на тому, що двомовне предметне заняття вимагає кооперативних форм співпраці. Саме тому йому імпонує проектна робота. Таке навчання не обмежене формально-інституційними формами, воно може також використовуватися і поза межами заняття в аудиторії, наприклад, в міждисциплінарних проектах. Двомовне навчання може проходити в найрізноманітніших формах, зокрема це можуть бути невеликі тематичні чи багатотижневі проектні модулі на уроці; чи орієнтовані на конкретну навчальну ціль піврічні чи однорічні тематичні цикли загального характеру; або ж їх можна включити в навчальні плани, інтегруючи у процес навчання тривалістю кілька років.

Важливим є те, що двомовне навчання може розпочинатися вже в дитячому садочку чи у підготовчих дошкільних групах – звичайно, в ігровій формі – і продовжуватися у початковій школі, а вже у середній школі досягнути повної зрілості та вираження, використовуючи для цього увесь свій потенціал у вищій школі.

Висновки. 1. Предметно-мовне інтегроване навчання є сучасним механізмом формування фахової компетентності майбутнього висококваліфікованого спеціаліста з одночасним оволодінням ним іноземною мовою, що сприяє всебічному розвитку особистості, активізує бажання надалі вивчати іноземну мову та забезпечує становлення конкурентоспроможного фахівця, здатного у майбутньому обрати гідну професію на ринку праці світу.

2. Процес формування вмінь іншомовного спілкування учнями загальноосвітніх шкіл, студентами вищих навчальних закладів стає ефективнішим з використанням технологій предметно-мовне інтегроване навчання як інноваційної методики підготовки висококваліфікованих фахівців у різних галузях знань.

References

1. Биби́к С. П., Сюта́ Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання. Харків: Фоліо, 2006. 623 с.
Bibik, S.P., Syuta, G.M. (2006). Slovník inšhomovnikh sliv: tľumachennya, slovotvorennya ta slovo-vzhivannya [Dictionary of foreign words: interpretation, word formation and word usage]. Kharkiv: Folio.
2. Конференція CLILiG в Україні «Предметно-мовне інтегроване навчання німецькою мовою: можливості, переваги та задачі» від 13.10.2017, м. Київ. URL: programm_ukrainisch.pdf. (дата звернення: 14.03.2023).
Konferentsiya CLILiG v Ukraini «Predmetno-movne integrovane navchannya nimetsykoju movoyu mozhlivosti, perevagi ta zadachi» [Conference CLILiG in Ukraine «Content and Language Integrated Learning in German: opportunities, advantages and challenges»] vid 13.10.2017, m. Kiiv. Retrived from: programm_ukrainisch.pdf.
3. Мовчан Л. Г. Використання досвіду Швеції у вітчизняній практиці навчання іноземних мов. Збірник наукових праць. Слов'янськ: СДПУ, 2011, Спец. вип. 7, ч. 2. С. 214-220.
Movchan, L. G. (2011). Vikoristannya dosvidu Shetsii u vitchiznyaniy praktitsi navchannya inozemnikh mov [Using Sweden's experience in the domestic practice of teaching foreign languages]. Zbirnik naukovuch prazh. Slovyansk. Spets. vyp. 7, 2, 214-220.
4. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: The European Indicator of Language Competence. COM (2005) 356 final. Brussels. URL:<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0356:FIN:en:PDF>. (дата звернення: 16.04.2023).
5. Council Resolution of 31 March 1995 on improving and diversifying language learning and teaching within the education systems of the European Union. (1995). Brussels: Publications Office of the European Union. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2f401f44-afaa-424c-a85ecbf8ee3cb251/language-en>.
6. Dieter Wolff. Der bilinguale Sachfachunterricht (CLIL): Anmerkungen zu seinem möglichen Innovationspotenzial. *FLuL – Fremdsprachen Lehren Und Lernen*. 2013. №42 (1), PP. 94–106. URL: <https://www.goethe.de/ins/ua/uk/spr/eng/kin/kin/leh.html>. (дата звернення: 15.04.2023).
Dieter, Wolff. (2013). Der bilinguale Sachfachunterricht (CLIL): Anmerkungen zu seinem möglichen Innovationspotenzial. *FLuL – Fremdsprachen Lehren Und Lernen*, 42 (1), 94–106. Retrived from: <https://www.goethe.de/ins/ua/uk/spr/eng/kin/kin/leh.html>.
7. Goethe-Institut. URL: <http://www.goethe.de>. (дата звернення: 15.04.2023).
Goethe-Institut. Retrived from: <http://www.goethe.de>.

Soloshchenko Victoria

ORCID 0000-0002-5888-3796

PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Acting Head of the Department of Theory and Practice
of Romano-Germanic Languages,
A. S. Makarenko Sumy State Pedagogical University
(Sumy, Ukraine) E-mail: soloshchenko_viktoria@ukr.net

FEATURES OF THE IMPLEMENTATION
OF CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING (CLIL)
AS A LEADING TEACHING METHOD
FOREIGN LANGUAGES IN EUROPE

The article highlights the peculiarities of the implementation of the Content and Language Integrated Learning (CLIL) as a leading method of teaching foreign languages in Europe. Its definition has been researched and specified as a modern mechanism for the formation of the professional competence of a future highly qualified specialist with the simultaneous mastery of a foreign language, which contributes to the comprehensive development of the personality, activates the desire to further study a foreign language and ensures the formation of a competitive specialist who is able to choose a worthy profession in the world labor market in the future.

It has been proven that the introduction of subject-language integrated training into the educational process activates the cognitive qualities of students and motivates them to study one or another academic discipline in a foreign language.

***The purpose of work** is to clarify the interpretation of the concept of CLIL (Content and Language Integrated Learning) and outline the features of its implementation as a leading method of teaching foreign languages in Europe.*

***Methodology.** The article uses the analysis of scientific sources and practical experience at the philosophical and general scientific levels of knowledge. The methodological basis of the research is a system-activity approach, a synergistic approach, an informational approach, a cultural approach to the analysis of pedagogical research and practical experience of the organization and content of the Content and Language Integrated Learning (CLIL) as a leading method of teaching foreign languages in Europe. The work was based on historical, terminological, functional, systemic, cognitive (cognitive) principles of scientific knowledge.*

***The scientific novelty** is that, based on the analysis of scientific sources devoted to this issue and practical experience, the definition of the concept of the Content and Language Integrated Learning (CLIL) has been specified. Features of its implementation as a leading method of teaching foreign languages in Europe are outlined.*

***Conclusions.** 1. The Content and Language Integrated Learning is a modern mechanism for the formation of the professional competence of a future highly qualified specialist with the simultaneous mastery of a foreign language, which contributes to the comprehensive development of the personality, activates the desire to further study a foreign language and ensures the formation of a competitive specialist who is able to choose a worthy profession on the labor market in the future the world*

2. The process of formation of foreign language communication skills by students of secondary schools, students of higher educational institutions becomes more effective with the use of technologies subject-language integrated training as an innovative method of training highly qualified specialists in various fields of knowledge.

***Keywords.** Globalization, European integration, integration, foreign languages, European Union, methodology, the Content and Language Integrated Learning, pupil, student, society, state.*

Стаття надійшла до редакції: 18.04.2023

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор М.А. Бойченко